

СЛОВО НА СТОРОЖІ

WORD ON GUARD - LA PAROLE EN GARDE

ОРГАН ТОВАРИСТВА ПЛЕКАННЯ РІДНОЇ МОВИ

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: ЯР. РУДНИЦЬКИЙ

№. 12

WINNIPEG, MAN., CANADA

1975

P. O. BOX 3504, STA. B.

Кляті, кляті!

Де ж слава ваша?

На словах!

Т. Шевченко

Посилений гніт української культури в СРСР, а в парі з цим русифікація української мови в Україні, викликають оправдані побоювання за майбутнє українства на теренах української Батьківщини та сумежних країн. Бо ж замість рости й розвиватися, українська мова й культура занепадають власне там, де здавалося б повинні мати всі дані на плекання, опіку уряду й громадянства. Як один із багатьох прикладів можна навести трагічну долю українського етимологічного словника, що був заповіджений Академією Наук Української РСР ще в 1961 р. й досі — після п'ятнадцяти років — не вийшов друком. Замість цього в Києві старанням „Радянської школи” видано етимологічний словник російської мови (так!) Циганенка, так як би в росіян не було Горяєва, Преображенського, Фасмера, Шанського й інших. Справді „коня кують (у Москві), а жаба ногу підставляє (в Києві)”. Найприкріше в цій справі те, що знаходяться налкі оборонці такого оплаканого стану українського мовознавства в УРСР, як напр. В. М. Русанівський, що на міжнародному форумі не тільки обороняють загибіль і деформацію українського слова, але даліше „обнюють” і „заповідають” грушкі на мовознавчих вербах, в нашому випадку, етимологічний зотиротомник в „ближньому часі” (Банф 1974).

Супроти такого невідрадного стану резей українська мова й культура повинні розвиватися посиленням темпом на українських теренах Вільного світу. Власне великі можливості плекати рідну мову й культуру в західній Європі, обох Америках, Австралії та на інших місцях українського поселення, не завжди належно використовуються місцевими громадами. А тим часом садки, рідні

школи, рідні університети, катедри українознавства, науково-дослідчі установи, зокрема ж приватна ініціатива українських вчених і діячів культури повинні бути скерованими на надолужування втрат, що їх зазнає українська мова й культура в поневоленій Батьківщині. Тим голосніш повинно лунати українське слово на Заході, гим більш воно притишене в Києві, Львові, Харкові, Одесі...

**

Основане в 1964 р. „Товариство Плекання Рідної Мови” працює успішно вже понад десять років. Багато голосів признання й заохоти до дальшої праці прийшло від наших зленів, передплатників, читачів та прихильників. Є настирливе домагання, щоб журнал Товариства „Слово на сторожі” перейшов на кварталник, а то й місячник. Безперечно ідея непогана. Все ж хотілося б наперед мати запевнення, що при переході на застїше видання нашого рїзника була б запевнена його масова передплата й кольпортаж. При тих скромних засобах, що їх має ТПРМ, покищо й видавання рїзника — велике зусилля й успіх. Не виключаючи можливости переходу на кварталник, ми все таки в найближчих роках дбатимемо про те, щоб хог раз на рік наш журнал появлявся, як і досі, тогню, безперобійно, певно. Як приватна ініціатива одиниць, Товариство й його журнал вповні здані на допомогу й піддержку людей доброї волі, патріотів і меценатів української мови й культури в Вільному світі.

Р е д а к ц і я

ДО СТАНОВИЩА В ПОНЕВОЛЕНІЙ УКРАЇНІ:

ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й КУЛЬТУРИ

В Українській РСР, у сучасних її кордонах, за радянським переписом населення, 1926 року було 80% українців, а росіян — 12%; 1939 р. українців 78%, росіян 14%; 1959 р. українців 76%, росіян — 16%; 1970 р. українців 74%, росіян — 20%.

Якщо русифікація не припиниться (а всі ознаки того, що режим ще посилює її), то за кілька десятків років

українці в Україні становитимуть уже меншість. А як такий процес потриває далі?! Що русифікаторська й антиукраїнська політика режиму в Україні і стосовно до коло 5 мільйонів українців, що живуть поза Україною на території СРСР, має на меті цілковито колись знищити українську мову й культуру (а вбиває їх уже й тепер), це зрозумів і вичув з русифікаторської теорії і практики в Україні той, що там живе й докладно бачить — Іван Дзюба у своїй знаменній книжці „Інтернаціоналізм чи русифікація”, написаній з позиції марксиста-ленініста. Відповідь радянської влади була: русифікація, а не рівноправність мов, культур і народів, бо І. Дзюбу ув’язнили й засудили; потім приневолили його „покаятися”; русифікація, а не інтернаціоналізм!

Радянська російсько-імперіялістична і протиукраїнська влада заселює Україну масово росіянами (200-300 тисяч річно), а українців масово виселює на „цілині землі” в Російській федерації і Казахстані, не даючи їм там нічого українською мовою і русифікуючи їх там цілковито; а чи, власне кажучи, владі не треба би пам’ятати і сповняти слова їхнього (за їхнім висловом, великого і славного та умного) „вождя” Леніна, який писав „не чинити і найменшої несправедливості” національним меншостям. Зате росіяни в Україні одержують керівні і краще плачені місця, вживаючи всюди тільки російську мову.

І ще нагадати б, що Ленін наказував, щоб в Україні ніхто не проводив русифікації і щоб у державній адміністрації, у всіх школах (від найнижчих до найвищих) та в усіх сферах публічного життя була вживана тільки українська мова, яку ніде не вільно усувати на другий плян. “Всіма засобами треба діяти проти русифікації України”. Він і нічого не писав про створювання якогось „радянського народу”.

Або він брехав неросійським народам СРСР, українському зокрема, а російським червоним керівникам таємно наказував нищити і колись повністю знищити неросійські мови і культури та створити „єдиний радянський на-

род” (російський), або ж наслідники Леніна пішли і йдуть проти його вчення щодо національного питання.

Керівники нової царської імперії червоного кольору, названої облудно союзом вільних і рівних радянських соціалістичних республік, в дійсності ж русифікованих і обкрадуваних колоній Росії, публічно відомими директивами Леніна ніколи не керувалися, не керуються і не думають керуватися, а русифікували і русифікують неросійські народи СРСР аж до цілковитого їх винародовлення і знищення.

Русифікацію України вони проводять повільно, бо за одним ударом сокири вбити українську мову і культуру не можна, але систематично й цілеспрямовано. Вони — мововбивці і народовбивці. Російські шовіністичні імперіялісти, при допомозі перевертнів з українського народу, у вищих навчальних закладах та середніх спеціальних школах України (коло 2 мільйонів студентів) впровадили, нехтуючи „антирусифікаторські директиви” Леніна і проти волі українського народу, російську мову навчання всіх предметів. Україна не матиме українськомовної творчої і трудової інтелігенції. Віцепрезидент Академії Наук Української РСР Білодід „пояснює”, що це сталося тому, бо ці школи підготовляють випускників для всього СРСР, який таким чином, антиукраїнським і навіть антиленінським, пожирає, мов поганський божок Молох, українську й інші неросійські мови в СРСР.

У містах України накинено російську мову. Щоб дістатися на крапу чи добру працю в Україні, треба говорити російською мовою. Українці приневолені вибирати російськомовні школи загальноосвітні і середні, якщо хочуть, щоб їх діти пішли до дальших студій, які вже всі російськомовні.

Червоні російські шовіністи й імперіялісти, поруч української мови, яку усувають також з преси, видань, радіо, телевізії, кіно й театрів, нищать і українську культуру, не дозволяючи національного змісту в ній. А тим часом російська культура свій національний зміст навіть

шовіністично плекає, вихваляючи навіть царів та їх генералів. Українці натомість не сміють ні знати, ні любити свого минулого, ні князів, ані гетьманів; для них „історія” хіба що червона.

Така неволя і на церковному обсязі. Українські християнські Церкви в Україні зліквідували насильно, поставили поза законом, а дозволили тільки російську. Українському народові накиднують безглуздий та антинауковий атеїзм.

**

Ми українці в Вільному світі маємо за священний обов'язок всіми нам можливими способами і засобами виступати проти такої нелюдяної політики щодо нашої мови, культури і релігії, яку здійснюють большевицькі злочинці на нашій Батьківщині.

о. Петро Барнизка, Х.Г.

З НЕДОЛІ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ:

Припинення бібліографії Канадської УВАН

У всьому культурному світі бібліографія є основою всякої наукової праці. Є спеціальні видавництва, які опрацьовують та видають тільки бібліографії. Більші бібліографії є звичайно продуктом колективної праці більшої кількості професійних бібліографів, навіть найбільше спеціалізовані ділянки знання мають свої докладні бібліографії та індекси — дуже часто як періодичні публікації.

У нас на жаль — зокрема у діяспорі — бо в краю хоча бібліографії виходять — то вони силою обставин не є повні і не віддзеркалюють повністю даних ділянок знання — та справа є в дуже оплаканому стані. Всякі бібліографії є звичайно продуктом праці одиниць так, що оскільки бібліограф з якихнебудь причин не може праці продовжувати, то видання припиняється, бо не має кому перебрати його праці.

Друга проблема то проблема фондів на видання. У нас видається різні речі, а на видання бібліографій — не має ані охочих видавців ані фондів.

Тому наші бібліографи не раз роками а то й довше чекають на змогу видати свою бібліографію. Один з наших бібліографів більше як 10 літ держав свою бібліографію україніки в англійській мові в рукописі і постійно її доповнював поки нарешті трапилася нагода видати її у дуже скромному накладі і скромному оформленні.

Інший який спеціалізується в бібліографії української преси має декілька готових — унікальних у своїй ділянці бібліографії та роками шукає можливості видати їх.

Українська Академія Наук в США видала річник Української Бібліографії в Америці за 1957 рік д-рів Данька і Лабуньки, та хоча автори мають декілька дальших річників готових, не видає їх, бо не має зацікавлення першим.

Деякі бібліографи видають свої бібліографії такими способами, як зероксування по кількадесять примірників для заспокоєння потреб найважливіших американських та канадійських бібліотек, або дають їм мікрофільмувати, що дає змогу набути копії кільком чи кільканадцяти університетським бібліотекам.

Останньо наша бібліографія в діаспорі зазнала ще одного дуже болючого удару. Проф. д-р Ярослав Рудницький, що повних двадцять літ щорічно видавав під фірмою Канадійської Вільної Академії Наук дві періодичні бібліографічні публікації „Україніка Канадіяна” та „Славіка Канадіяна” — припинив після двадцятого випуску, їх видавання.

Україніка Канадіяна це була бібліографія україніки — без огляду на мову — яка була або публікована в Канаді, або принайменше один з авторів чи редакторів був канадійцем, чи пак публікація відносилася цілковито чи частинно до Канади.

За 20 літ автор зареєстрував поверх 2000 назв і так охопив поверх 80% всієї канадійської україніки.

Славіка канадіяна охоплювала ту ж саму україніку, а попри те канадіяну в інших слов'янських мовах.

Обі бібліографії можна було знайти на полицях усіх важніших бібліотек світу та були зареєстровані у всіх поважніших бібліографіях бібліографій та інших довідниках.

Проф. Рудницький подає у післяслові до „Україники Канадіяни” за р. 1972 за причину свого рішення в першу чергу брак зацікавлення канадійського українського громадянства та громадських установ тими публікаціями, що довело до припинення дотацій від канадійських громадських установ (КУК і теж КАС) на ці публікації. Це довело до того, що в останніх літах автор мусів шукати спонзорів, які фінансували поодинокі випуски. До того прилучилася пресова кампанія проти автора з на-тягненими закидами проти тих публікацій. Вкінці автор рішився посвятити більше часу ділу, над яким працював майже ціле своє творче життя — Етимологічному Сло-никсві української мови й для тієї цілі обмежив працю над іншими проєктами.

Автор у своєму післяслові висловлює бажання, щоб знайшлися продовжувачі його праці. Ми прилучуємося до того бажання і віримо, що продовжувачі тих вартісних праць знайдуться.

Чікаго

Роман Верес

ПРО ФОНОЛОГІЧНІ ПРАВИЛА МОДЕРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Нижче друкуємо короткий зміст авторової англомов-ної студії *Деякі фонологічні правила модерної стандарт-ної української мови*, поданої як часткову вимогу на сту-пінь доктора філософії в Лінгвістичному відділі Ілліной-ського університету в 1966 році:

Ця студія містить у собі дослідження фонологічних чергувань, які знаходяться в модерній стандартній (літе-

ратурній) українській мові і правила як пояснення цих чергувань. Праця має на меті охопити велику частину фонологічного складу трансформаційної граматики української мови.

Дискусія мети, спонук, і теоретичного зрубу тези подається в першому розділі. Дослідження української системи голосних звуків і огляд раніших аналіз цієї системи знаходиться в другому розділі. Для української мови традиційно пропонувалося шість голосних фонем (*e, i, y, o, u, a*), однак дослідження декількох чергувань голосних показує недостатність цієї системи. Щоб перемогти ці недостачі, пропонується систему з вісьмох голосних, яка складається з округлих *e, i, o, u*, і неокруглих *e, i, o, u*. Другий розділ закінчується правилами надмірностей (*vowel redundancy rules*), що перетворюють голосні фонемі в фонетичні [e], [i], [o], [ɨ], [y], [a].

В третім розділі праці розглядається ще більше голосних чергувань і пропонується правила, які пояснюють їх.

В четвертому розділі досліджується система приголосних в українській мові. Раніші дослідники пропонували приблизно сорок'ять приголосних фонем включно з палаталізованими і непалаталізованими, скрипучими палатальними й довгими приголосними. Далше в розділі досліджується деякі чергування приголосних і пропонується правила, які в'яснюють їх.

П'ятий розділ присвячений дискусії додаткових чергувань голосних і приголосних і правилам, які пояснюють ці чергування. В шостім розділі обговорюються деякі проблеми аналізу й подається інвентар правил (приблизно п'ятдесят). Розділ закінчується дискусією абстрактних сегментів, яких потрібно, щоб описати запас слів української мови і незасвоєних іноземних позичених слів. Для українського словника пропонується таку систему приголосних фонем:

p, b, t, d, s, z, k, g, x, n, m, r, l.

Інвентар елементів, яких потрібно, щоб описати не-

засвоєні позичені слова є подібний до інвентаря поданого попередніми дослідниками.

В останнім розділі цієї праці обговорюється деякі діяхронічні процеси, звичайно пропонувані для української мови. Наші синхронічні аналізи деяких чергувань порівнюємо з описами історичних процесів, які були подані лінгвістами — істориками.

У висліді стверджуємо, що в декотрих випадках синхронічне правило віддзеркалює співвідносну звукову зміну, проте, в других випадках синхронічна аналіза викривляє діяхронічний процес або ігнорує його зовсім.

Тексас

Джеймс М. Фостер*

* ВІД РЕДАКЦІЇ: Автор — молодий американець, що в подивугідно короткому часі вивчив українську мову й присвятив окрему працю науковій аналізі її фонологічного складу. В 1965-ому році в Канаді надруковано його першу наукову студію: *Slavic in North America; An Exploratory Study into the Language of Ukrainians in the USA.* (*Slavistica* No. 53, Winnipeg 1965, \$2.00).

ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ В АМЕРИЦІ

Колись-то десь-то казав поет:

*„Будуйте гать кріпку й високу, щоб вас море
гуже не залляло, та щоб вас батьки не про-
кляли, що не зміли краю боронити”.* —

Кожному буде зрозуміло, що цей вислів відноситься до цілоти діяспори, як суспільного явища і як також до поодинокого індивіда, що живе своїм життям. Будувати гать значить охороняти, забезпечувати „щось” від незначної чи невидимої ще небезпеки. Що є те перше „щось” для нашої спільноти? Відповідь ясна і недвозначна: мова. Вона, ця мова, це неоціненний скарб людини, це ця притаманна характеристика, це та невідлучна риса — що

відрізняє людину від чужинного моря. — Немає мови — немає нації. Це найвищий критерій — це найперше мірило кожного народу. „Яка мова — така нація”.

Справа будови охоронної гаті в мові у різних країнах поселення — різна. Наприклад: в Америці, б'ючи на сполох у дзвін тривоги, громадянство здає собі справу з небезпеки щодо мови в англо-американському морі. Та, на жаль не всі в громаді хотіли б боротися за це. — Є різні причини, є різні тенденції, про які тут не місце писати. Це кожний свідомий українець відчує, читаючи пресу.

А ось декілька прикладів на те, як американська мова формує уклад думок та спосіб мислення у молодих голівках.

На питання чи приказ „Пий каву” — відповідь: „Я вже мав каву” (замість „Я вже пив каву”).

„Звідкіля маєш цю книжку?” — „Це від нашої школи”.

Але в поточній мові це справді українська мова „модерного типу”. — Ось напр.: „Грінор запаркував кару на пейменті. Полісмен затікетував кару, але в корті бойсик виграв кейс, бо мав доброго лоєра...” (і т.д.).

Інший приклад: „Візьми брума та йди і склінуь ярд — листки вкинь до гарбічу, та винеси на стріт, бо завтра трешмени забирають гарбіч. Не забудь також, що в селєру є повно джонку”.

З цих прикладів бачимо як то по волі чи неволі — чужомовний лексикон втісняється до української мови здобуваючи собі нерідко право громадянства, лиш через неувагу, та може б сказати „вигідність” — у висловлюванні.

Чи можна з цим боротись? На мою думку так: але як казав поет, треба „громадою обух сталити”.

Філяделфія

Є. Грималюк

ДУХУ ЧИ ДУХА?

В нашій пресі, але також і в науковій та художній літературі загніздилася неправильна форма знахідного відмінка абстрактного чоловічого іменника *дух*, що означає нематеріальну сутність людини й людського життя, із закінченням -у, зам. правильного -а. Прийнялася ця форма в письмовій мові так універсально, майже безвипинково, як рідко що приймається в нас так однозгідно й загально. Ось кілька прикладів з різних джерел: „...коли людина віддавалася здоровим і чистим поривам тіла й *духу*...”; „...але відзначаються незламністю духу і волі”; „Іліяда перемоги *духу* над матерією”; „Ви дрібнота, пігмеї *духу*” (з поезій); „Страждання Лесі, перемога *духу*, героїчність Лесі відбивались на її обличчі”; „у своїй статті подав лише одну тезу — про переможність українського *духу*”; „...але ці твори не підносять *духу* читача...” (підкреслення всюди — Б.Р.)

Подібних прикладів можна знайти безліч у публіцистиці, в літературній критиці, в художній, науковій, педагогічній, історичній, релігійній та іншій літературі, словом, всюди.

Як відомо, знахідний відмінок чоловічих іменників, що означають живі істоти, має ту саму граматичну форму, що й родовий відмінок, із закінченням — а, напр., чоловік-а, письменника-а, столяр-а, Бог-а, янгол-а, а в тому і дух-а. Хоч це іменник абстрактний і означає нематеріальну сутність, та в свідомості народу він завжди означає живу, майже особову, хоч і невидиму істоту, тому й належить до групи іменників, що означають живі істоти і в родовому й знахідному відмінках мають закінчення -а. Можливо, що це пішло від св. Духа, з яким наші предки познайомилися, коли прийняли християнство, як із третьою особою одного Бога, а можливо, що й через аналогію, та незаперечним залишається факт, що від

найдавніших часів іменник *дух* в родовому й знахідному відмінках має закінчення -а (не -у) в значенні, про яке вище була мова, напр., наші предки, „Крестися во имя Отца и Сына и Стого *Духа* (Нест. Бор., гл. 4); цю форму знаходимо і в „Слові о полку“: „Наплънися ратнаго *духа*“. Знає цю форму потім І. Вишенський: „... от *духа* пожнет живот вічний” (Твори, 1959, ст. 143); „Видиши ли мудрость еретическую, яко плоть и кровь суть, *духа* не иміют” (там же, ст. 152).

Також пізніше письменники вживають тільки цю форму напр., в Лесі Українки: „У цілому замку немає ні *духа*”, і т. п. Сучасні підсоветські словники стверджують цю форму на -а, тільки в „мітологічному” значенні, напр., „Словник наголосів” М. Погрібного (1964) або й ще новіший словник-довідник „Українська літературна вимова й наголос” (1973), а давніший правописний словник, за редакцією О. Панейка, в дужках дає пояснення, що „родовий буде духа, коли говориться ніби про живу істоту”. Гр. Голоскевич (7-ме видання) подає форму *духа* в значенні *мари*, отже абстрактного поняття.

Однак той же іменник *дух* виступає часто і з закінчення -у (духу), тільки в значенні *відлиху*, *запаху*, або *вітру*, напр., у Словнику Грінченка: „... а хата маленька, то поки в школі сидять... від духу нагрівається...”. В розмовній мові дуже часто можна почути вислови „біг поки стало духу” або „біг що духу”, „а по ньому ні слуху, ні духу” або „ні слуху, ні диху” (народне). У згаданих словниках ця форма має перше місце з трояким значенням: свідомість, дихання і запах, при чому в останньому значенні ця форма частіше вживається в російській мові, напр., духи — парфума.

Саме ця форма родового й знахідного відм. на -у (духу) в обидвох значеннях абстрактному (лат. *спіритус*, англ. *спіріт* або *гоуст*, нім. *Гайст*) й конкретному прийнялася в усій майже писаній мові на еміграції, правдоподібно, під впливом підсоветського мововживання, бо чимало наших авторів радо орієнтуються на українську

підсовєтську мову, в якій іменник *дух*, як вище вже згадувано, має матеріяльне значення і матеріялістичний сенс, тому й потрапив до групи конкретних збірних іменників, що в родовому й знахідному приймають закінчення -у, як голосу, гомону, шуму, слуху, віддижу, запаху тощо.

Для нас одначе іменник *дух* має не матеріялістичне, а спіритуальне, тобто „духове” значення і правильною формою родового й знахідного відмінка залишається форма -а: *духа*.

Філяделфія

Богдан Романенчук

ДЕЩО ПРО ГОМОГРАФИ Й ГОМОНІМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Гомографи й гомоніми це слова, однакові за написанням і звучанням, а різні за значенням:

Біль — бѳлю, бѳлем, бѳлеві.

Біль — білі, біллю (нитки білі).

Випирати — раю: віперти, віпру, віпер, віпри, віпріть.

Випирати — раю: віпрати, віперу, віправ, віпрала, віперіть.

Віти — вію, вієш, віє, вів, вій, війте, віла, віють.

Віти — в'ю, в'єш, в'є, в'ють, вив, вий, війте, віла.

Віддаль — (присл.).

Віддаль — лі, лі, ллю, далі, лей.

Відпирати — раю, раєш: відпѳрти, відпѳру, відпѳрєш, прѳуть.

Відпирати — раю, раєш: відпирати, відперу, перєш.

Граната — ти (дерево).

Гранáта — ти, нат (набій).

Засипáти — пáю, пáєш: засnúти, сnú, снéш (також засипати).

Засипáти — пáю, пáєш.

Мáти — тері, тір'ю, терів, теря́м (імен.).

Мáти — ма́ю, ма́єш, ма́є, не ма́ю, не ма́єш (дієсл.).

Па́сти — пасу́, пасéш, пасé.

Па́сти — паду́, паде́ш, паде́ (упасти).

Пересла́ти — перешлю́, шлéш.

Пересла́ти — стéлю, стéлеш, стéлють.

Переривáти — ва́ю: перері́ти, рію, рі́єш, рері́й, рвúть.

Переривáти — ва́ю: переві́ти, рію, рі́єш, рері́й, рі́йте.

Три — (числівник, морфологічний гомонім).

Три — тру, треш, тре, тёрла, тёрли, три, трить (від слова терти).

Гірко — гірко (присл.). :гірко! — мала горо! (:гірка).

Бостон

Володимир Флюнт

З ПОЖОВКЛИХ СТОРІНОК

Х.

До 25-річчя УВАН у Канаді

Всупереч статтям, заявам і „маніфестам” поетів й „істориків” теперішньої Української Вільної Академії Наук — УВАН у Канаді, мовляв, УВАН почала офіційно свою працю в Вінніпезі в 1950 р. і що в 1975 р. вона започатковує своє „друге чвертьстоліття”, нефанфарні історичні факти бездискусійно свідчать про те, що ця Академія почала свою працю в Канаді першою прилюдною Шевченківською сесією в Інституті Просвіти дня 13-го березня, 1949 р. Отож не в 1975, а в 1974 було 25-річчя УВАН у Канаді; і даліше — для історичної точности —

дня 14-го березня, 1974 р. почалось її „друге чвертьсто-ліття”.

З наведених фактів насувається сам собою висновок, що згадані поети й „історики” не читають ані своїх ані чужих статей чи праць. От хочби *Літопис українського життя в Канаді* підписаної. В п'ятому томі цієї праці відмічено м. ін. такі дати з першого року діяльності УВАН у Канаді:

„13-го березня — (згадана вгорі) Перша наукова сесія присвячена пам'яті Т. Шевченка; доповідали професори Д. Дорошенко, Л. Білецький, Яр. Рудницький.

27-го травня й 3-го червня — доповіді проф. Л. Білецького про В. Самійленка й його творчість.

1-го червня — перше видання УВАН на канадійсько-му терені — праця проф. Д. Дорошенка п.н. „Розвиток української науки під прапором Шевченка”.

27-го червня — наукова сесія присвячена пам'яті Івана Франка в читальні „Просвіти” в Трансконі з присутністю проф. Джорджа В. Сімсона з Саскачеванського університету; прийнято в членство УВАН проф. Т. К. Павличенка з Саскатуну й Павла Юзика з Вінніпегу.

27-го липня — нове видання УВАН в серії „Література” — праця проф. Білецького п.н. „Віруючий Шевченко”.

2-го вересня — Ростислав Шульгин промовляв на засіданні УВАН про „Міжнародну Вільну Академію Наук” у Парижі.

9-го вересня — на черговому засіданні УВАН д-р Іван Ярема виголосив доповідь на тему „Наука й учені в Європі й на американському континенті”.

13-го листопада — заходами УВАН відсвятковано ювілей проф. Дмитра Дорошенка при масовій участі прихильників ювілята: вплинуло багато привітань та пожертв на „Ювілейний дар” в сумі поверх дві тисячі доларів.

23-го листопада — нове видання УВАН — „Дмитро Дорошенко” пера проф. Леоніда Білецького.

28-го грудня — у Вінніпезі вийшло чергове видання „Славістики”: чис. 6 — праця д-ра Романа Смалль-Стоцького п.н. „Назва Русь” за редакцією проф. Яр. Рудницького.

Отож з цього короткого огляду діяльності УВАН в 1949 р. видно, як широко розгорнула свою працю перша Президія УВАН, що була фундаментом для розвитку цієї наукової установи в її *першому звертьсторіззі* 1949 - 1974.

Ольга Войценко

З ПЕРЕБУВАННЯ ПРОФ. ЯР. РУДНИЦЬКОГО В ІНДІЇ

Бомбай (ОУПС). Дня 26.12.1974 проф. Яр. Рудницький закінчив своє перебування в Індії, відвідавши наукові заклади в столиці Делі, а там у Агрі, Джайпурі, Бомбаю й Панаджі. Крім участі в демографічній конференції в Міжнародному Центрі Індії в Делі (8.12) він був гостем Відділу Східно-європейських Студій Делійського університету (12.12) та Інституту Конституційних Студій (11.12), де мав конференцію в справі правного забезпечення „обласних” мов. В Джайпурі приймали нашого вченого в Колегії Магараджі Раджастанського університету (13.12). В Бомбаю проф. Рудницький був спеціальним гостем на річній конвокації місцевого університету (19.12); а наступного дня він мав доповідь про навчальні методи чужих мов на конференції професорів і студентів мовного факультету Бомбайського університету. В Панаджі він відвідав Центр Післяградуаційних Студій і Наукових Дослідів (23.12), а опісля Колегію оо. Францішканів у Гої. В часі згаданих відвідин проф. Рудницький нав'язав зв'язки з багатьма індійськими вченими, бібліотеками й науковими закладами. Він живо цікавився бібліотечними й архівними ресурсами щодо українки й славіки в Індії та поробив відповідні заходи в справі їхнього покращання. Подорож проф. Рудницького до Індії відбулася в співпраці Інституту Шастрі й Канадійської Екзекутивної Служби Закордоном.

СЛОВА Й ДІЙСНІСТЬ

або

ПРО „КОДЕКС ЕТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛІСТА”

Ухвалений II з'їздом Українських Журналістів Канади й Америки в 1966 р. „Кодекс етики українського журналіста” залишається й надалі паперовим документом — клинами з моральних засад писаного слова, карикатурою того, що тоді ухвалено на з'їзді. В попередньому числі *Снс* ми подали декілька прикладів, що йдуть усупереч засадам „терпимости й пошанування правди” редакторами деяких українських газет.

Ось дальші приклади „етики українського журналіста”:

6. „Бовдлеризація”

На з'їзді „Слова” в Торонті в 1973 р. Ольга Войценко видвигнула справу „бовдлеризації” (перекручування й конфіскації деяких текстів, чи зворотів) в українській літературі, обильно ілюструючи свою доповідь прикладами з сучасної літератури в Канаді й поза нею. Один із клясичних прикладів „бовдлеризації” не названих у доповіді О. Войценко, це історія з промовою проф. Юрія Даревича на 10-ому Конгресі Українців Канади в Вінніпезі. Говорячи про „Українську громаду в Канаді та її завдання”, автор ствердив що

„пробудителями української Канади щодо загрози лінгвіциду й асиміляції треба вважати згаданого вже проф. Яр. Рудницького й сенатора Павла Юзика. Це вони й їх думки дали поштовх українському студентству започаткувати протиакцію проти цих загроз...”

Після Конгресу розіслано до преси доповідь проф. Даревича й деякі часописи її надрукували, але... в збов-

длеризованому, цензурованому, виді: скреслено чомусь прізвище першого „пробудителя”, не змінивши множинної форми речення. І вийшла синтаксична нісенітниця:

...“пробудителями української Канади до загрози лінгвіциду і асиміляції треба вважати Павла Юзика. Це вони і їх думки дали поштовх...”

Коли вже скреслено прізвище проф. Рудницького, то треба було „пробудителів” змінити на „пробудителя”, а місце „вони і їх” на „він і його”. А так надруковано нісенітне речення, що виразно свідчить про механічно-недбайливе „редагування” тексту й засліплену тенденційність.

І тут треба з признанням відмітити становище редактора одного з часописів (але тільки одного!), що спохопився як жертва цензури й спростував помилку, „на яку вже сам контекст вказує” (пор. „Поступ” ч. 46 за 1971). На жаль, не всі редактори мали відвагу піти слідами о. С. Іжика...

7. Журналістична „поміістика”

Часопис „Новий Шлях” у Вінніпезі за 20. 4. 1974 р. помістив статтю М. Антоновича п. з. „Ножиці відізвалися”. Автор статті, критично ставлячись до способів нашої журналістичної полеміки, між іншим, пише ось що:

„Як би то гарно було, як би лайкою та демагогією можна було щось поладнувати чи розв’язувати! Тоді у нас давно ніяких проблем не існувало б! Та, на жаль, лайка лишається лайкою, демагогія — демагогією, а проблеми і труднощі далі існують не зважаючи на вдвічі довші відповіді на проблемні статті.”

Тенденційність, лайки, демагогію й т.п. вияви „етик” українського журналіста ми назвали в 1974 р. журналістичною „поміістикою”. Цей новотвір присвячуємо всім редакторам-бовдлеристам, приклонникам газетної лайки й демагогії, що їх стільки наплодилося в останніх

часах. „Поміістика” — найкраще окреслення їхньої діяльності в минулому й сучасному. Від неї залежатиме багато, чи в майбутньому не треба буде розбудувати цей новотвір такими дериватами як „поміісти”, „поміізм”, „поміістський”...

8. „Анонімісти”

Крім журналістичної „поміістики” в нашій громаді вже довший час курсують анонімні пасквілі, що стараються знецінити діяльність провідних громадян. І хоч у деяких роках пасквілістика приймала епідемічний характер, мало було голосів, що протиставилися б їй і займали становище. Тут з пошаною треба згадати о. ред. П. Хомина, що в „Нашій Меті” ч. 40 за 1972 рік дав таку оцінку ситуації:

„Розпалілась акція наших анонімістів — справжніх слуг антихриста, спершу обережно і несміло, а — уповаючи на безкарність — щораз нахабніше. І гуляють ті звироднілі християни-українці, висилаючи анонімні пасквільні листи проти нашої Церкви, особливо проти Первосрарха її — Верховного Архiepіскопа і тих усіх, священиків і мирян, що підтримують його у його змаганнях за кращу долю рідної Церкви й Народу — обпльовуючи їх і обливаючи їх вонючою гноївкою своєї брехні і злоби.

„З різних осередків діяльності цих наших нещасних анонімістів, — з Америки, а найбільше з Канади і то з нашої єпархії — напливають на адреси українських часописів та поодиноких громадян їхні листи, повні диявольської злоби і незрозумілої ненависти до Духового Провідника Народу, що роками цілими страждав у в'язницях ворога за Божу правду і за право України — жити своїм власним життям.

„Діється на наших очах щось несамолюбне. Ми нарікаємо часто на тих наших національних провідників, що не зуміли до I. світової війни здобути власної державної незалежності, а нині диявольська мафія анонімних ненависників всіма силами пре до того, щоб не допустити до збереження нашої Церкви і до закріп-

лення її власної самотності, а віддати її на поталу ворогові та щоб своєю диявольською іддю затруїти весь нарід.

„Чи здають собі з цього справу наші провідники — духовні і світські? Найновіші аноніми, надані на пошту в Монреалі, кличуть нас усіх до протидії і то зараз, щоб не було запізно!”

А в бюлетені внутрішнього зв'язку ТУБ на стор. 5 читаємо:

„Анонімні пашквілі.

„Поодинокі Члени Головної Управи одержали кореспонденційним способом без адреси надавця анонімні пашквілі (досі одержано їх шість), в яких в найбрудніший спосіб очорнюється постать Почесного Члена нашого Товариства та одного з найвизначніших сучасних українських вчених, Високошанованого Професора Ярослава Б. Рудницького... дійсного й почесного члена багатьох українських і міжнародних наукових організацій.

„Головна Управа вважає ці писання є не лише негідні чесного українця, але й вельми шкідливі не тільки особі нашого Почесного Члена, але й цілій українській вільній науці і тому їх засуджує, як злочинні.

9. Галина, краплина і... море по коліна

На цьому місці друкуємо текст листа Ольги Войценко, пересланого 13.3.1974 редакції „Нового Шляху”. Його зміст гооврить сам за себе. На жаль, редакція його не надрукувала, можливо йдучи за принципами своєрідної „новошляхівської” журналістичної етики. Ось цей лист:

„Поважаний Пане Добрянський:

В числі 51-52/73 „Нового Шляху” появилася стаття пані Г. Мухин п.н. „Краплина, що розлила море”. Тому, що стаття була написана без провірення фактів, я прошу Вас помістити спростування справи, яка тор-

кається мене особисто й яка була в неправдивому світі представлена. Ось як виглядає справа в дійсності:

Коли Національний Музей ухвалив „грент” для каталогізації музеїв і архівів УВАН у сумі 17,000 дол. він передбачав трьох працівників. В листі до Президії УВАН 22-го березня, 1973 р., Музей розподілив повищу суму так:

Два працівники по 6,500 дол. за рік праці — разом	\$13,000
Один асистент „парт-тайм”	2,500
Прибори (машинка до писання, картотеки й п.)	1,500
Разом	\$17,000

Стож, коли проф. Тарнавецький заангажував мене на працю і potwierдив це письмом, він подав, що мої функції будуть „екзекутив адміністрейтор енд каталогер” з платнею 541.66 місячно. Цебто ані цента більше ні менше, як „високоплатна” скаля устійнена Музеєм в Оттаві. Отже твердити, що резигнація „проф. Тарнавецького, а згодом і д-ра В. Білаша... викликані настирливим домаганням проф. Рудницького забезпечити високоплатну керівну позицію для Ольги Войценко...” є не тільки неправда, але нонсенс.

Факт є, що мене заангажовано на працю, затверджено Президією дня 11-го квітня, 1973, без одного голосу „проти”. По кількох днях, коли виїхали деякі члени Президії УВАН, на „настирливе домагання” М. Мандрики і його однодумців, примушено проф. Тарнавецького скликати „нове” засідання. На цьому „новому” засіданню 24-го квітня анульовано попереднє рішення відносно заангажування мене на працю в музеях і архівах.” Така то в нас „академічна” етика!

10. Не йнакше в „науковій” журналістиці

Подавати вістки й звідомлення про наукову працю в різних „бюлетенях” — похвальна річ. Таких „бюлетенів” треба, зокрема коли вони подиктовані шляхетними спонуками документації успіхів і конкретних здобутків у праці. Тим часом „Бюлетень УВАН у Німеччині” тіль-

ки частково мав на меті таку документацію. Він був подиктований і спонтанним відрухом на спробу переорганізації УВАН в Європі з грудня 1969 р., з часу коли Президія УВАН у Канаді сповняла функцію „Світової Президії УВАН” і як така затвердила ідею європейських членів УВАН, розкинутих по різних країнах, створити одну спільну „Європейську УВАН”.

Тому що в тому часі підписаний очолював „Світову Президію УВАН”, він має обов’язок заявити, що твердження авторів *Бюлетеню* на стор. 20 є незгідні з фактичним станом речей і грубо натягнені. Спростовуємо:

(а) Президія УВАН у Канаді, як „Світова” в роках 1967-1969 не творила нічого в Європі на свою руку, вона затвердила європейську ідею й намагання створити одну УВАН на західну Європу;

(б) Президія УВАН у США, що в роках 1970-1972 виконувала функції „Світової”, зовсім не „анулювала” рішення Канадської УВАН, а визнала його тільки за „необов’язуюче” УВАН у США; у відповідь на це УВАН у Канаді не вважала цього рішення нової „Світової Президії” за „обов’язуюче” для неї; іншими словами рішення Канадської УВАН було далі „обов’язуюче” УВАН в Європі й Канаді.

А в висліді... ініціатори „Європейської УВАН” побоюлися йти далі з своїм пляном і вся їхня акція закінчилася типовим для еміграції фіяском. Та й УВАН у Німеччині не проявляла дальшої діяльності після надрукування свого *Бюлетеню*.

Приходиться тільки жаліти, що й наукова „журналістика” старається конкурувати з загально-громадською. „Українські Наукові Вісті УВАН у Німеччині” (Мюнхен, ч. 1-2, 1970-1971) більше не появилися друком. Чи може з сорому за зміст свого першого числа?

Вінніпег

Яр. Рудницький

ДИПЛОМОВАНІ АВТОРИ, НЕ ПАРТАЧТЕ СВОЇХ ПРАЦЬ!

В журналі „Слово на сторожі”, Вінніпег, чис. 11, 1974, вміщено статтю Василя ЧАПЛЕНКА під назвою: Як не піп, так у ризи не микайсь!; автор починає з такого речення: „Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайсь”.

Ці народні приказки автор присвятив моїй особі і при цім зачепився за покійного Василя Косаренка-Косареви́ча.

Василь Косаренко-Косареви́ч народився 1889 р. в Галичині, помер 30 вересня 1964 року в Новому Йорку, був видатним політиком, публіцистом і автором декількох цінних праць, виданих книжками: МОСКОВСЬКИЙ СФІНКС, Новий Йорк 1957 р., сторінок 493; МОСКАЛЬСТВО, УКРАЇНСТВО І РЕШТА НЕМОСКАЛЬСТВА, Новий Йорк 1962 р., стор. 24 та інші. Поза цим він містив в газетах і журналах багато статтів, в яких пояснював взаємовідносини між українським і москальським народами і державами. Покійний Василь Косаренко-Косареви́ч писав чистою і правдивою українською мовою, відкидаючи всякі мовні москалізми і через це у рідненьких дипломованих попсуймовців зустрічав неприхильну критику і заперечення, а через те, що й автор цієї статті притримувався мовних правил В. Косаренка-Косареви́ча про означення москалізмів українських авторів, і зокрема т. зв. „мовознавців”, то за це дісталось від мовознавця В. Чапленка і авторові цих рядків. Особливо обурило В. Чапленка стаття-критика „Мовні букети”, надрукована в газеті „Наша Батьківщина”, з дня 10. III. 1966 р. З приводу цієї статті В. Чапленко пише.

„...ота його стаття неминуче буде делетантським виступом..., які гірше шкодять нашій мовній справі,... у цій своїй статті інж. Сава Зеркаль перебрав на себе невдячну тему небіжчика В. Косаренка-Косареви́ча, що не проминав і найменшої нагоди для своєї війни проти назов „Росія”, „російський”. Інж. Сава Зеркаль напав на всіх авторів..., що „відважились” уживати замість „Москва”, „московський”, на В. Чапленка, А. Вовка й редактора „СНС” — Яр. Рудницького.

Добре, коли кожна дипломована людина знає історію не тільки свого народу, але й сусідніх народів. В. Чапленко історію Українського народу-нації і сусідніх народів-націй, як державних так і бездержавних, як належить, не знає, зокрема МОСКОВІЇ, РОСІЙСЬКОЇ імперії так і сучасної СССР, тому в своїх писаннях допустився до помилкових тверджень. Щоб було відомо тепер і на майбутнє, стверджую:

*) Тому що стаття полемічна, залишаємо в ній правописні й мовні особливості (дивовижі) без змін на відповідальність автора-полеміста.

1. Ніякого „Російського” або „Совітського” (а не Совєтського) народу чи нації не було і тепер немає.

2. Були і є тепер народність Москалі, москальський і держава: Московське князівство, Московське царство, а від 1721 р. Російська імперія, яка проіснувала до революції в 1917 році, тепер існує як імперія СССР.

3. З повищих стверджень констатуємо, що всі ті дипломовані професори, доктори, інженери, магістри, редактори, публіцисти і журналісти, які в своїх писаннях вживають назв „Росія”, „Російська держава”, „росіяни”, „російська мова”, „російська література і т. п., — роблять основні мовні помилки, бо треба говорити і писати: Московія або Москальщина, яку заселяють Москалі, а не „руські” чи „рускіе” — як до революції, так і тепер існує москальська мова і література, історія і географія; державою СССР керують Москалі з своїми прихильниками й однодумцями з інших національностей і народів, поневолених СССР.

Що-до закидів зроблених В. Чапленком покійному Василеві Косаренкові-Косаревичеві, то на виправдання подаємо з його праці МОСКОВСЬКИЙ СФІНКС деякі характеристики москалів.

„... Москалі стоять до себе в такому відношенні як привид і дійсність. Чи в їх проводі автократичним володарем був цар Петро I, чи вождь Ленін, чи співпанували вони в своїй імперії „російській” чи „совітській” — Москалі залишалась все тими ж самими”.

„Однопартійна держава, названа совітською, стала закріплювати виключно панування одинокої московської меншости, що їх авторитарна всемогутність громадянина, приналежного до поневоленої НЕ-московської більшости”. (стор. 29).

„Не диво, що всяка дотеперішня „історія” московських авторів або їх симпатиків немосковського походження, мусять служити інтересам московства, а шкодити правді, свободі та правдо- і свободолюбному немосковству. Сюди належить теж „Історія російської літератури”, хоч такої як і совітської не могло бути, бо ніколи не було „російської мови” (російської речі), а була лиш „Російська імперія” і залишилась тільки московська мова (русская реч) у Москалів. До таких симпатиків немосковського походження належать і ті українські історики та літературо- або мовознавці, що термін „Руский”, „россіянин”, „россійський” в московській мові перекладають спільними термінами „Росіянин і російський” в українській та чужих мовах”. (ст. 38).

- „... на сторінках „Нового Русского Слова” в Нью Йорку, 18. XII. 1953, можна вичитати зовсім правильне твердження, що це є безглуздям говорити про існування „російської мови” (російської речі), — бо такої ніколи не було. Була тільки Російська Імперія. Москва полишилась московська. Отже не було і немає „російського народу”

а полишився московський, так у російській, як і „совітській імперії” (ст. 94).

„Ті перейменування наказав щойно московський цар Петро I в рр. 1703, 1713, 1721, отже аж після його перемоги над Карлом XII і Мазепою в битві під Полтавою в 1708 - 1709 р.р. Відтоді то започаткувалося втілювання України до Московської Імперії, перейменування на Російську, покінчилося ліквідацією Запорізької Січі аж за Катерини II в р. 1775. Крім цього український народ закріпощено, а його мову заборонено...” (ст. 117).

„... Інформації засягнені опричником Івана Грізного, Г. Стадіном, подають, що, мовляв, Рускiм або Русином є кожний, хто охрещений в „руській вірі”. Мабуть тому то й Ю. Шевельов-Шерех поставив назву Русській перед назвою Русин і не зробив жадної ріжнiці між ними — прикметниковою і підметною, колоніальною і матірною — у своїй статті про походження назви Русь в Енциклопедії Українознавства. (Не згадуючи вже про тамошню його рекомендацію норманської теорії або Р. Смаль-Стоцького: Русь від русявих Варягів, а чернь від чорнявих автохтонів, перевидану навіть в англійській мові в ЗДА і Канаді)” (ст. 141).

„... етнічний і політичний розріз між Русинами і Рускiми стався в р. 1169, культурний в р. 1240, церковно-адміністративний щойно в 1448 р., перейменування Московії на Російську імперію було аж в р. 1721, разом з перейменуванням Москалів на Великоросів, а Українців на Малоросів” (ст. 237).

„Мова і тільки мова зв'язує Слов'ян. Москалі творять разом із Угрофілами і Волго-Турками осібну культурну зону... Зв'язок між Москалями і Туранами зміцнений не тільки етнографічно, але й антропологічно, бо в московських жилах пливе без сумніву угрофінська і турецька... Основними факторами при творенні „великоросійської” нації були — Московська Держава і Монголо-татарські впливи” (ст. 294).

„Тут подаємо ще, що Драгоманів устійнив публічно, що наука в Росії має служити виключно політці, асиміляції і централізації на користь одинокого панівного московського народу”. (345).

„М. Грушевський добачав у норманській теорії — прокрустове ліжко науки й історії. А без росіяністичного лжевчення не можливе було б і світомітичне, яке є прокрустовим ліжком науки й історії справжнього московського месіянізму — большевизму”.

„Французький вчений і сенатор Ц. Деламар в 1869 р. виголосив науковий елаборат проти своєвільних претенсій Москалів, де м. і,

е ось які дослівні устійнення: „Перестаньмо самовільно утотожнювати під спільною назвою „Росіяни” Русинів, які є Слов’янами, з москалями, слов’янство яких є більш як сумнівне. Перестаньмо нашою учбою санкціонувати якраз те, що уможливилоє московський панславизм, а саме — претендовану тотожність Русинів і Москалів”. (ст. 349).

„Москаль, хай як дуже людяний і милий в товаристві, переміняється в супроть, якщо співбесідник виявиться Українцем або українофільським чужинцем і боронитиме право українського народу на його відрубність і незалежність від московського сусіда” (ст. 451).

„Відповідальність живучої генерації Москалів є не тільки за злочини і ними осягнені користі теперішнього часу, але й за те, що вони ані не думають зректися усіх, а навіть деяких, тих користей, що осягнені були попередніми генераціями при допомозі жахливих злочинів проти людяности”. (ст. 451).

„Адже ті самі Москалі були панівними в російській імперії і полишилися теж у совітській імперії та далі ненавидять усе, що є відмінне від їх власного „бого- і марсолюбого”, та ненавидять усіх, хто не хоче влитися з ними в одну етнічну і політичну цілість”.

„А що то Москалі з тієї „цілоти Росії” на власну подобу і для власної користі роблять, писав Іван Франко, на підставі власних досвідів, уже в р. 1889:

„Багно гнилее між країн Европи,
Покрите цвіллю, зеленню густою,
Розсаднице недумання і застою,
Росіє! Де ти лиш поставиш стопи,
Повзе облуда, здирство, плач народу,
Цвіте бездушність, наче плісень із муру,
Ти тиснеш і кричиш: „Дарую свободу”!
Дреш шкуру і мовиш: „Двигаю культуру”!
Ти січеш, не б’еш, в Сибір не шлеш —
Лиш, мов упир, із серця соки ссеш,
Багно твоє лиш серце й душу дусить.
Лиш гадь і слизь росте й міцніє в тобі,
Свобідний дух або втікати мусить,
Або живцем вмирає в твоім гробі”. (ст. 453).

* * *

Свою статтю В. Чапленко так закінчив: „А Сава Зеркаль, замість того, щоб непотрібно каламутити ясну справу, міг би з успіхом розробляти свою фахову термінологію з меліорації чи як там його фах звесться. Але й у цій справі інженерам слід консультуватись у мовознавців”. — Так, у мовознавців, але у не попсуймовців! С. 3.

Тяжко погодитись з „мовознавцем” В. Чапленком, щоб він дав щось доброго до інженерської фахової термінології, коли в його щоденна назва Москалів не впорядкована і далі „Росіянить”, а велику в’язницю народів, керовану „Росіянами” (цебто Москалями. С.З.) і що до цього часу не додумався, що то все спотворили і далі спотворюють його „Росіяни”, або як наші селяни хлібороби-трударі ще називали Москалів — кацапами та лапотниками.

А закінчує своє писання В. Чапленко таким прокурорським запитом: „А наостанку й таке можна завважити: Коли Сава Зеркаль такий ворог усяких „москалізмів” в українській мові, то чому він лише своє прізвище „ло-московському”: „Зеркаль” (а не „Дзеркаль”).

На це можна б відповісти В. Чапленкові: „Не суньте свого носа, до чужого проса”, але я вважаю за потрібне задовольнити бажання питальника і дещо з’ясувати.

В моєму козацькому, колишньому сотенному містечку Хмільові, Роменського повіту, Полтавщина, все населення містечка і хуторів прозивали ДЗЕРКАЛЯМИ, а також урочище, річечка і хутір мали назви — Дзеркалька. У всіх старих козацьких документах, писалося Дзеркаль, потім від якогось року, мабуть по 1876 році, у волості, школі і церкві (в метриках) почали писати наше прізвище З е р к а л ь, урочище, річечка і хутір теж писалося Зеркалька.

Перебуваючи вдома аж до відходу в еміграцію (тоді думалося десь на півдні перечекаати москальську большевицьку навалу) 29 листопада 1919 року, як селянини, хлібороб-трудар, я цьому не надавав ніякого значіння, хоч всі сусіди нас прозивали й тепер Дзеркалями, а подібно й урочище, річечку й хутір. Мені й моїй родині ніколи й ніхто не ставив питання, чому нас називають Дзеркалями, а пишемося Зеркаль. Аж перший цим поцікавився „мовознавець” В. Чапленко. Але вже тепер занадто пізно робити заходи на зміну прізвища з Зеркаля на Дзеркаля, так вже й полишиться, чи Чапленкові це подобається, чи ні!

1923 року, урядовим декретом уряду УРСР привернено старі назви, і в малах позначено: урочище Дзеркалька, річечка Дзеркалька, хутір Дзеркалька, а чи родинам Зеркалів привернено прізвище Дзеркаль, — мені невідомо, бо родини Зеркалів „розкуркулено”, бо мали по 18 десятин землі, на якій трудилися від зорі до зорі, щоб утриматися родинною, — вивезено в невідоме мені місце на поселення, мабуть десь в Сибір. Оце стільки на „виправдання” перед зацікавленим В. Чапленком.

В більшості наших еміграційних видань, у газетах, журналах та книжках зустрічаємо такі вислови — „Русифікація України”, „руси-

фікують українські школи”, „русифікують українську молодь в школі, спорті” і т. д. Вживання назви „русифікація”, „русифікують” і т. п. є фальшиві, не відповідають правді по змістові, автори таких писань не усвідомлюють собі що таке Московщина і хто такі Москалі, що таке Росія і хто такі Росіяни, або ССРСР і „Совітський народ”. Є нація Москалів і була їх держава Московщина і Російська імперія, тепер є ССРСР (Союз СовЕтских Социалистических Республик), але не було і немає „Росіян” як племені, народу чи нації, бо бувша Російська імперія, а тепер ССРСР імперія — це збірна назва для всіх поневолених, понад 120 націй та народів Москальської нацією — Москалями, які заселяють власну територію, Українці — Україну, Грузини — Грузію, частину Кавказу, Калмики — Прикаспійський степ, Татари — на середній Волзі, є ще такі народи як Буряти, Вотяки, Зириани, Казахи, Литовці, Меря, Мордва, Остяки, Самоїди, Чудь та інші, що посідають свої певні власні території. Такою була Російська імперія до 1917 року і такою є тепер під назвою ССРСР імперія. А раз не було і немає такої нації чи народу, як „Росіяни” — „російського”, або „Совітського”, то не може бути і мови про „русифікацію” чи „совітизацію”, а тільки про МОСКАЛІЗАЦІЮ Москалями всіх інших націй і народів в сучасній ССРСР, а їм допомагають окремі зрадні одиниці з поневолених націй і народів, як там, в ССРСР, так і в еміграції. На превеликий жаль в наших еміграційних періодичних та книжкових виданнях занадто багато є тих „русифікацій” та „совітизацій” і мало знаходимо правдиву назву „москалізація”, „московщення” та інші похідні від цих назв.

Вчені мовознавці в інших народів дбають про чистоту рідної мови і навчають своїх земляків, ще з початкових шкіл, в рідній мові справно говорити і писати, дбають про чистоту мови і її літературне оформлення. Було так і в українській еміграції до 1945 року. На превеликий жаль, наші сучасні еміграційні мовознавці (на щастя не всі) на чистоту української мови не дбають, а ще більше її засмічують „русифікаціями”, „росіянізмами”, „росіянами”, „євреями” і т. д. Замість писати Жиди — пишуть „Євреї” (так як пишуть Москалі), замість писати совіти, пишуть „совєти”, замість Київ пишуть КиЄв і т. д. Хто пише в цих і подібних словах „Є” замість „І” або „І”, то пише неграмотно і москалізує нашу мову. Отже, всі українці грамотні і національно свідомі не засмічують нашої мови москалізмами, як це пишуть попсуймовці, засмічуючи „росіянізмами”. Найвища пора очистити українську мову від москалізмів і московщення. Чужі і невідповідні українській мові слова вимітаймо на смітник! Пора очистити нашу мову від „вченого” сміття наших попсуймовців!

Для очищення української мови від попсуймовців Петро Ісаїв вмістив в газеті „Свобода”, дня 14. V. 1969 р. статтю: „Слово, шкідливе для історії України”. В цій статті писалося: „Останнім часом, коли мос-

ковсько-большевицький режим посилив свої намагання змосковщити український народ, в нашій пресі у вільному світі цілком слушно, пишуть про те, протестуючи як найрішучіше проти такого насильства. Одначе при тому називають ті руйніницькі московські дії невідповідним словом, а саме „русифікацією” чи „русифікуванням”. Далі автор пояснює про неслухняність вживання цих термінів та подає історичні підстави, щоб дії москалізації не називали і не писали „русифікація” чи „русифікування”. При цім автор посилається на твори Тараса Шевченка, українські словники та українців мовознавців з доби першої еміграції, коли таких слів як „русифікація”, „русифікувати” не вживалося ні в розмові, ні в письмі. Автор радить: „... слова, вживані в поневоленій Україні чи у виданих там словниках, не можуть бути міродатні й авторитетні для нашої преси. Тому закликаю українських журналістів, публіцистів, доповідачів і промовців, щоб вони перестали вживати слова „русифікація” та похідних від цього слова в згаданому значінні, бо цим можуть шкодити українській історичній свідомості”.

Тож треба писати МОСКАЛІЗАЦІЯ а не „РУСИФІКАЦІЯ”, бо наш нарід на рідних землях москалізують Москалі, а в еміграції „русифікують” власні, еміграційні, незнаймовці та попсуймовці. Отож, треба і нашим еміграційним попсуймовцям в першу чергу треба позбавитися москалізаторства і навчитися справно писати українською мовою.

Сава Зеркаль

Іван Кедрин

БРАК ЛІДЕРСТВА

В одному, мабуть, всі вільні українці погоджуються: нема одного авторитетного проводу, щоб його визнавала більшість суспільства, не існує такого проводу, який вмів би заводити лад там, де його в суспільстві нема, не існує проводу, який давав би ясні вказівки, як поводитися в справах, що породжують у вільній громаді сумніви, неспокій чи й заколот. Нема такого проводу, який взагалі поцікавився б існуючими нездоровими відносинами та який бодай спробував би встрявати в ті відносини, щоб їх якось санувати. Конкретні приклади такого нездорового стану: Існує в США буквально десять політичних партій, з яких кожна твердить, що вона є організацією визнавачів ідеології, схопленої в партійній програмі й що тому вона має право та обов'язок забирати слово в прерізних справах. Тим часом в дійсності добра половина тих партій — це фікції, назверхні вивіски, які тільки обманюють жменю їхніх партійних членів та широкий загал громадянства. — СКВУ мав за одну з своїх цілей „координувати” дії окремих крайових проводів. Але навіть між двома найближчими й найбільшими крайовими проводами, між сусідськими верхівками американських та канадських українців, УККА

й КУК, нема постійного, систематичного й плянового зв'язку з періодичними сходами для вирішування конкретних справ. — Дві ніби малі справи, що їх в останньому часі треба було скоординовано вирішити й авторитетно подати до відома американській та канадській громадам, які напевне були б такому рішенню підпорядкувалися: справа бойкоту прибулих з УРСР мистців чи участі в їхніх концертах, — і справа бойкоту карнавалу, чи продовжування карнавалових забав, за щорічним звичаєм. В одній і другій справі на сторінках нашої преси появилися десятки взаємосуперечних голосів, — кожний з них мав переконливі аргументи, але річ була — і надалі є — не в діалектиці та полеміці, а в вирішенні конкретної актуальної справи, щоб не ширилося баламутство й щоб земляки один одному не скакали до очей. — Між двома українськими науковими установами — НТШ і УВАН — довгими роками існували відносини, в яких ті дві установи не були всилі перевести спільний науковий з'їзд, ба навіть перервали традиційне, давніше щорічне, святкування роковин народження-смерти Тараса Шевченка. Нема між ними спільного науково-видавничого плянування, марнуються фонди й марнується енергія. В них, у кожній з них, панують теж прикрі відносини, а ніхто з-поза них не цікавився справою, яка шкодила й далі ще шкодить національній культурі, шкодить всій українській проблемі*). — І хоч Комітети за патріархальний устрій УКЦеркви стали ніби недоторкальними, проте не всі їхні дії за останні роки були доскональними і не всі вони приносили хосен великій справі Патріархату. Від років чуємо про потребу такої установи, яка стежила б за фальшами, ширеними про Україну в прерізних чужомовних довідниках, енциклопедіях, шкільних підручниках, у часописних періодиках. Це ніби повинно би бути обов'язком існуючих наукових установ, але в практиці цього не було й нема. — Спілки українських журналістів Америки й Канади прийняли були на своєму З'їзді в Торонто „Кодекс журналістичної етики”. Дуже гарно звучать тамошні постанови. Знаємо з щоденної практики, що окремі українські часописи й окремі українські редактори та дописувачі глузують з отих постанов. Логічно повинні би проти цього виступати управи тих Спілок, чи пак їхньої Федерації. Насправді вони цього не роблять, бо й не реагують вище за них організаційні клітини української громади. На збірковому форумі існує віддавна повний хаос. Це правда, що в капіталістичних країнах кожний має право диспонувати своїми гроши, як йому подобається. Але чи не добре було б вказу-

*) Це окрема торкається деяких членів теперішнього проводу Канадської УВАН, що під фірмою „Президії” (анонімної!) штукарять неповажними „маніфестаціями”, „заявами” й т. п. феєрверками в пресі замість займатися серйозною науковою працею; цим поставили вони себе „поза рамки” УВАН — такої, яку в 1949 р. оснували в Канаді проф. Д. Дорошенко, Л. Білецький і Яр. Рудницький (пор. іще стор. 14—16). *Ред.*

вати нашим людям на градацію загальногромадських потреб, на речі, на які варто би найперше звертати увагу й на такі, які, може, не найбільш актуальні і не найбільш пекучі. — Були в пресі статті про нехтування широкими колами українського вільного суспільства проблемами економіки, про невміння наших людей думати господарськими категоріями, що є передмовою того зросту господарської сили, яка в свою чергу є передумовою взагалі сили кожного суспільства, кожного народу, та його поваги в світі. Зверталось увагу, що українські економічні установи й організації, зокрема щадничі й позичкові каси і т. зв. кредитівки розпоряджають вже чималими капіталами, які йдуть в мільйони доларів, та що немає між ними ніякого зв'язку, і що — поза доброю діяльністю кожної з тих станцій, — суспільство наче не помічає того великого капіталу. Хто з керівних кіл поцікавився цією першорядною проблемою?

Мабуть, можна би цей реєстр продовжувати. Можливо, що деякі з названих тут справ треба б поладнати на, так би мовити, внутрішньому терені даних установ, у 4-ох стінах, чи на крайовому терені, а не залутувати туди такої верхівки, як СКВУ. Але „голий факт” залишається фактом, що всі ці болячки існують і що нема такого керівного чинника, який ними цікавився б — не в чотирьох стінах і не в розмовах між приятелями, а на авторитетному форумі керівних організацій. Але тут знову ж виринає питання; які це керівні організації, такі, які втішались би загальним довір'ям і авторитетом, що вимагає громадської дисципліни, громадського послууху?! Всі ми, що були на Другому СКВУ, пригадуємо ті жалюгідні перипетії, які товаришили виборів Президії Секретаріату, і всі ми були там свідками, як тисяча прихвних імпульсивно, стихійно, негативно зареагувала на проголошення концепції перенесення центру СКВУ до Нью Йорку із прізвищами членів Президії, дармащо кожний з тих громадян має безперечно за собою громадсько-політичний стаж. У цьому власне й суть, що лідерів не вибирається, лідери родяться вже з завдатками на лідерів і вони самі виростають в громаді та здобувають собі повагу в громаді. В українській вільній громаді нема проводу, нема ні одного такого громадського тіла, що його більшість наших людей (йдеться власне про більшість, а не про всіх членів громади, бо це річ неможлива) визнавала й шанувала та йому повинувалась. Не йдеться теж про касарняний послуух, ані такий, який буває в диктаторських країнах, де послуух опертий на страху. При всьому індивідуалізмі наших людей та їхньому відосередковому гоні, наші люди такі мають почуття громадської дисципліни у важливих справах і вони прагнуть проводу. Вони, правда, покванні теж до підрізування авторитету, вони покванні до лайки, вони виявляють все ще жалюгідний брак зрозуміння, що таке ідея й ідеологія, що політика, а що тактика, — вони аж надто часто переплутують

установу з особою, вони не мають тих прикмет, що їх можна придбати за перебування у власній рідній державі. А все ж — повторяємо — вони тужать за лідерством, вони прагнуть мати авторитетний провід, а коли його нема, коли серед повені наших установ і організацій не викристалізувався авторитетний провід — то це тягар, який тяжить на всьому нашому вільному суспільстві. Яка на це рада?! Хто має цьому зарадити і як?! Коли нема Богом обдарованого лідера — то авторитет проводу здобувається конкретною, реальною, вартісною дією. СКВУ міг би стати таким керівним центром. На превеликий жаль — від 1-го СКВУ і дотепер від 2-го СКВУ вільна громада не отримала задоволення навіть частини тих надій, що вона до тієї установи прив'язувала. Вимагають дії та очікують її всі вільні українці, а не бачучи її — переживають ще одно велике розчарування. [В скороченні з „Вістей Комбатанта” ч. 1/1975, стор. 6—9]

НАЙБІЛЬША НАДІЯ НА ПОСТУП ЛЮДСТВА — В КООПЕРАЦІЇ

Під час коли в конкурентній системі переважав і буде переважати клич „ДІЛИ І ПАНУЙ”, підставою кооперації все була і буде ЄДНІСТЬ, основана на дружбі, добрій волі і взаємному добробуті.

**Піддержуйте тому кооперацію! Вступайте в члени!
Користайте з обслуг! Жадайте інформацій!**

CARPATHIA CREDIT UNION SOCIETY LTD.

862 MAIN STREET

WINNIPEG, MAN.

ЗМІСТ: Редакційна — стор. 1—2; *о. П. Баршчак*: Проти укр. мови й культури — стор. 2—5; *Р. Верес*: З недолі укр. бібліографії — стор. 5—7; *Дж. М. Фостер*: Про фонологічні правила укр. літ. мови — стор. 7—9; *С. Грималюк*: Про укр. мову в Америці — стор. 9—10; *Б. Романенчук*: Духу чи духа — стор. 11—13; *В. Флот*: Дещо про гомоніми й гомографи — стор. 13—14; *О. Войченко*: До 25-річчя УВАН у Канаді — стор. 14—16; З перебування проф. *Яр. Рудницького* в Індії — стор. 16; *Яр. Рудницький*: Слова й дійсність — стор. 17—22; *С. Зеркаль*: Дипломовані автори... — стор. 23—29; *І. Кедриш*: Брак лідерства — стор. 29—32.

ПЕРЕДПЛАТА: 6 чисел „Слова на сторожі” — \$5.00, одно число — \$1.

SUBSCRIPTION: 6 issues — \$5, one issue — \$1.

ADDRESS: **Word on Guard**, P. O. Box 3504, Sta. B. Winnipeg 4, Manitoba, Canada.

Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Man., Canada R2W 3N8